

PÁR SZÓ A DOHÁNYKÉRDÉSBEN

ÍRTA

BEM JÓZSEF

DOHÁNYTERMELŐ

MIKE-BUDA
A SZERZŐ SAJÁTJA
1887

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

A dohánytermesztés igazán jelentékenynyé többnyire a műveltség magasabb foka mellett szokott válni, mert jóval nagyobb gondot, szakismeretet tételez fel, sajátyszerű égaljtulajdonságokat igényel, talaj-, hely- és fekvési viszonyok befolyása alatt áll; de viszont aránylag jobban is jövedelmez, s alkalmas foglalkozás arra nézve, hogy a gabonaproductióval járó netáni kedvezőtlen ár- és jövedelmi viszonyok helyreüttessenek, s az aránytalanul kiterjedt gabonatermelés ellensúlyoztathassék.

Valamint az ügy érdekében is indítatva érzem magamat jelen soraimat a nyilvánosság elé bocsátani. Ha szaktársaim figyelemmel olvassák el e füzetkét, méltányolni fogják törekvéseimet és támogatni fogják a dohánytermelőkhöz és mezei gazdákhöz intézett indítványomat. Hz a célom, és ha ezt elérem, meg leszek elégedve.

Pusztá Mike-Buda, u. p. Alberti-Irsa, 1886 jun. 13.

Bem József,
dohánytermelő.

DOHÁNYT és a dohánymagot egy hittérítő szerzetes 1556-ban hozta magával Amerikából Spanyolországba. — A dohány élvezete Európában a XVI. század második felében terjedt el. Az államhatóságok egészségügyi tekintetéből, de főleg az egyház sürgetéseire gátat akartak ennek vetni, élvezetét betiltották, törvényeket alkottak ellene, sőt egyes államokban a dohányzókat halálbüntetéssel sújtották.

Mindennek daczára azonban, vagy talán épen ezért, a dohányfogyasztás rohamosan emelkedett, és alig néhány évtized alatt európaszerte általánossá vált. A kormányok tehát felhagytak a hiábavaló üldözéssel, hanem látva a dohány csábító vonzerejét, praktikus módon igyekeztek immár nem kiirtani a dohányélvezetet, hanem azt kiaknázni, hasznot húzni belőle. A dohányfogyasztásból jövedelmi forrást képeztek, mely kezdetben dohánybeviteli vám alakjában jelentkezett, később

azonban, midőn a dohányt Európában is természettk, privilégiumhoz tűzték annak természetését és végül behozták a dohányegyedáruságot, a monopóliumot. Poroszországban már 1674-ben betiltották a szabad dohánytermesztést.

A dohányegyedáruságot Magyarországon 1851 márczius elsején honosították meg. Hogy mennyit jövedelmezett a monopólium csak az első pár éven át, annak feltüntetésére szolgáljanak a következő statisztikai adatok.

Magyarországon jövedelmezett a dohánymonopólium:

az 1860. évben	---	---	1,40	millió	frtot,
« 1861.	«	---	11,5	«	«
« 1862.	«	---	12,5	«	«
« 1863.	«	---	13,2	«	«
« 1864.	«	---	8,9	«	«
« 1865.	«	---	2,8	«	«

A rohamos jövedelemcsökkenés első tekintetre szembeötlök. Rövid hat esztendő alatt az egyedáruság jövedelme a kezdő összeg ötödrésére apadt le. Ezekből világosan következtethető, hogy a dohánymonopóliumnak tetemes hátrányai vannak, melyeket tetéz az, hogy a kormány felügyelete és kezelése alatt áruba bocsátott termény nagyobbára gyenge minőségű, mert a

monopólium biztosítja az államot a konkurrenczia ellen, és így a fogyasztó rossz minőségű és túlságosan drága terménevt kénytelen élvezni. Természetes, hogy ily körülmények között a fogyasztók a lehető legkisebb mértékre redukálják szükségletüket.

Magyarország talaja, klimatikus viszonyai folytán kiválóan alkalmas a dohánytermelésre, de a termelés az állam által olvannyira békóba van verve, hogy a mezőgazdák többsége úgyszólván kényszerítve van, hogy oly földön, mely a dohánytermelésre fölötte alkalmas lenne, más terményt termeszen. A hátránvok, melyeket a dohánymonopólium Magyarországon, e kiválóan mezőgazdasági országban, a mezőgazdaság terén előidézett, kívánatossá teszik az ország érdekében, hogy a dohányegyedáruságot szüntessék meg.

Egy századdal ezelőtt a dohánynak külföldre való kivitele még nem volt egyenesen megtiltva, de a bécsi abaldó rendszabályai már akkor is annyira megnehezítették azt, hogy egyesek alig állhatták ki vele a versenyt, mert annyi huza-vonának, szekatúrának és chicanirozásnak voltak kitéve, hogy inkább előre lemondtak az elérhető nyereségről.

A ki dohányját a külföldre akarta szállítani, azt csak az abaldótól kiállított szabadlevél oltalma alatt eszközölhette; e szabadlevelet pedig csak jelentékeny díjak lefizetése és néha hetekig tartó várakozás és

szaladgálás után kapta ki. A szabadlevélen a kivihető dohány súlya, a követendő útirány stb. pontosan le volt írva. Ha már most a szabadlevélben kijelölt súly nem egyezett meg pontosan a harminczadi méréseknél nyert eredménnyel, akkor a dohányt lefoglalták; pedig azt mindenki tudja, hogy a dohány oly árucikk, melynek súlya idővel, sőt a nedves vagy száraz időjárás alatt is igen könnyen megváltozik. Ezenkívül ha a dohányt szállító kereskedő az útlevelelben előírt országútról letért és valamelyik mellékutat választotta, mely jobb vagy rövidebb volt, de ugyanoda vezetett, akkor nemcsak a dohányt kobozták el, hanem pénzbírsággal is sújtották. E visszas, tűrhetetlen állapotokat az 1807-ben publikált királyi leirat szüntette meg.

Ebben az időben Európa, a virginiai dohány kimaradása következtében, dohányszükséget szenvedett és mivel az akkor még igen csekély kiviteli vám (egy és fél krajczár mázsájától) nem akadályozta az exportot, a magyar dohány a külföldön jó hírnévre tett szert. Az olasz, francia, németországi és németalföldi gyárak nagyjából magyar dohányt dolgoztak fel. Bár az abaldó ekkor is teljes erővel űzte az egyedárúsággal határos munkálatait és erőszakoskodásait, 1790 táján Magyarországra egyedül a tengerpartokon több millió forint folyt be e czikkért. De e fényes korszak nem tartott soká. A dohánykereskedés később a reá vetett

nagy vámok következtében mindjobban aláhanyatlott és ezen már a vámnak oly csekély mértékre való leszállítása, melylyel a magyar dohány ezelőtt piacot teremthetett volna magának a világkereskedelemben, sem segített, a dohánykereskedés korábbi jelentőségét nem tudta visszaszerezni.

Századunk első tizedének vége felé, mikor I. Napóleon a szárazföldi zárlatot elrendelte, a magyar dohány ismét gém keresett árucikké vált. De ekkor rosszlelkű uzsorások egy messzeágazó, hatalmas társaságot alapítottak, mely a dohánykereskedelmet dominálta, mely az ország majd minden vidékén magához ragadta az első kézből való vételt, elannyira, hogy a bécsi császári abaldó is nem ritkán zavarba jött, nem tudta a szükségelt mennyiséget idejére beszerezni és kénytelen volt szükségletét e társaságtól, tetemesen felesigázott árakon fedezni. Ily módon a dohány ára igen magasra emeltetett, anélkül azonban, hogy a termelő ez áremelkedésnek bárminemű hasznát látta volna.

A császári abaldó e visszaéléseknek az által iparkodott gátat vetni, hogy azt az elvet állította lel, hogy a kincstári szükséglet mindig közvetlen forrásból és sohase nyereszkeskedőktől fedeztessék; e mellett a dohány vámját is jóval felemelték. E kettős intézkedésnek megvolt ugyan az a hatása, hogy általuk a nyereszkesedő

uzsorás-társaság műveletei majdnem teljesen meg lettek bénítva, de a termelőre mindezekből nem hárultak semmiféle előnyök, zaklatásai nem szűntek meg; egyedül az a változás állott be, hogy a társaság helyett ezentúl az abaldó hivatalnokai üzték határtalan visszaéléseiket.

Ekkor a dohány fokozatos drágulása, a hivatalnokok visszaélései és hűtlen eljárása arra bírta a bécsi császári dohányigazgatást, hogy az eddig dívó beváltási mód mellé 1817-től kezdve magánosokkal kötött szerződések- alapján is beszerezze a szükségelt dohánymennyiséget. A következő évben pedig egészen beszüntették a hivatalnokok által való beváltási módot, hanem a dohányszállításra pályázatot hirdettek és azt a legjutánvosabban ajánlkozónak engedték át.

E rendelet, minthogy a dohányvásárlást az abaldótól függetlenné tette, megkönnyítette ugyan a kivített, de viszont végtelenül megnehezítette a dohánynak Magyarországbán való beszerzését az abaldó szállítóinak uzsoráskodása. Ezek a természetűt minden képzelhető úton-módon megkárosították, megcsalták, az árakat, ha eladni akartak, felcsigázták, mikor vásárolni akartak, leszorították. Számos, a kormányhoz küldött panasz igazolja e szomorú tényt, melvnek első sorban az volt a következménye, hogy az egyes kereskedőknek vagy vállalkozóknak a dohányvásárlás és konkurrenzia majdnem teljesen lehetetlenné volt téve.

Végre 1827-ben egy az országgyűlési rendekhez intézett királyi leirat iparkodott a visszaéléseket megszüntetni, a mennyiben e leirat felhívja a hatóságokat, hogy szigorúan büntessék a visszaélések elkövetőit. Izzévtől kezdve a magyar külkiviteli dohánykereskedés nagy virágzásnak indult. A magyar dohány kitűnő jó minősége folytán bátran versenyezhetett az amerikaival. A külföldről évenként millió és millió forint özönlött az országba, és a dohánytermesztés és kereskedés a közvagyonosodás egyik főtényezőjévé, a bevételek egyik főforrásává vált.

Ez volt a dohánykereskedés legfényesebb korszaka, ekkor állott az tetőpontján. De fájdalom, a kivitel nem emelkedett ezután, még csak nem is maradt meg ezen a nivaun, hanem — mint azt statisztikai adatok bizonyítják — évről-évre folyton apadt és apadt ma is úgy, hogy ha a kereskedelmi viszonyok rövid időn meg nem változnak, akkor a közvagyonosodást előmozdító eme fontos tényező ma-holnap végkép elvész.

* * *

Köztudomású dolog, hogy a magas kormány részéről egy oly *törvényjavaslat* megalkotása van tervben, *mely szerint az állam a Magyarországon termelt összes dohányt kizárólag maga vásárolja meg.*

Mióta hazánkban a dohány államosítva lett, mióta a trafikot behozták, az volt szokásban és az a szokás dívik most is, hogy a kincstáron kívül a dohánykiviteli kereskedőknek is jogukban állott bizonyos mennyiségű, külön az ő számukra termelt dohányt megvásárolni és a külföldön forgalomba hozni. A dohányegyedáruság fogalma úgy értendő, hogy a kincstár az országban termelt dohánynak egyik jelentékenyebb részét beváltó hivatalai által összevásároltatta, beváltatta és az engedélyezett trafikokban forgalomba hozta; másik részét azonban a kiviteli dohánykereskedésre a pénzügyminisztérium által kiállított engedéllyel leigazósított kereskedőknek engedte át.

Az országban termesztett dohánymennyiség nagyobb részét tehát a kincstár váltotta be a belföldi egyedáruság szükségleteinek fedezésére, a fel nem használt és készletben lévő fermentált leveles dohányt pedig a külföldnek adta el.

A dohánytermelésre jelentkezett földbirtokosoknak az állam csak oly területen engedte és engedi meg a dohánytermesztést, a mely területből közegei véleménye szerint fedezhető lesz úgy a belföldi gyártásra szükségelt, mint a külföldi vevők által rendszerint igénybe vett mennyiség.

Az állam tehát dohányfeleslegével már eddig is gyakorolta az üzérkedést a külföldön.

Az országban termelt dohány mennyiség fenmaradt részét az engedélyivel bíró kiviteli dohánykereskedők vásárolták meg a termelőtől nyers állapotban, raktáraikon fermentáltatták és a külföld kívánságaihoz mérten szortíroztatták és alkalomadtán eladták és exportálták.

Ezek szerint Magyarországon a trolik behozatala óta két rendű dohánykereskedés és kétféle dohánytermelő van. Az egyik dohánykereskedést maga az állam üzi, másikat a kiviteli kereskedők.

A dohánytermelők egy része kizárólag a magas kincstár számára termeli a dohányt. Ezek a királyi központi dohányjövédéki igazgatóság által kiadott rendelet értelmében kötelesek az általuk termesztett nyers dohányt kezelni, osztályozni, simítani és becsomózni. A kincstári dohánytermelők kötelesek dohányukat az országban több helyt felállított dohánybeváltó-hivataloknak nyers állapotban beszállítani, a hol azt a fentemlített jövédéki igazgatóság által kiadott árszabályzat szerint beváltják. Ezeket a dohánytermelőket általánosan kincstári dohánytermelőknek nevezik.

A kivitelre szánt dohánytermelés szintén a pénzügyi hatóságoktól kiadott engedélyhez van kötve. Azok a termelők, a kik ily engedélyvel a kivitelre szánt dohány termelésére föl vannak jogosítva, kizárólag kiviteli dohányt termelnek, melyet a leginkább fővárosi, dúsgazdag kiviteli dohánykereskedő czégek-

nek szerződészerűleg, a közöttük megállapított föltételek mellett, 1 — 5 esztendőre előre eladnak.

Végül vannak még olyan dohánytermelők is, a kik csak saját fogyasztásra, legfőlebb 20 négyszögölnyi területen, kertjeikben termelnek dohányt, melyért bizonyos, törvényesen meghatározott váltásdíjat tartoznak fizetni. Ezek azonban a dohánytermelés fejlesztése kérdésében számba nem jöhetnek, a dohánykereskedésre befolyást nem gyakorolnak és így kívül esnek e cikk keretén.

A már említett, létesítendő törvényjavaslat az államnak egy új, jelentékeny jövedelmi forrást ígér. Sem az állam érdekei ellen fellépni, sem a külkiviteli dohánykereskedők érdekeit védelmezni nincs szándékomban, hanem mivel ismerem a mostani gvászos korszakban a dohányügy állását, mivel ismerem a dohánytermelők helyzetét, kötelességemnek tartom, hogy a dohányügyre és termelésre bekövetkezendő sötét jövő miatt való aggodalmaimnak kifejezést adjak. Hazafias, polgári kötelességet vélek teljesíteni, mikor azon államnak, melyben születtem, melyben nevelkedtem és életem fentartom, tőlem telhető egész odaadással javára akarok szolgálni, s csak e szempont vezérel, a mikor érdekeink megvédése tekintetéből ezen alapos megfontolást igénylő kérdésben dióhéjba összeszorított nézeteimet elmondom.

A törvényjavaslat életbe léptével az állam azon dohánytermelők produktumaival is kereskedne, kik eddigelé a külföld részére termeltek. E törvényjavaslatnak más célja nem lehet, mint hogy az állam e dohánykereskedésből tetemes nyereséget remél és így a magas kincstár jövedelmeit egy új és nagy jövedelmi forrással óhajtja gyarapítani.

Nem első eset ez Európában, hogy valamelyik állam vállalatokba bocsátkozik és ily módon reméli megcsappant jövedelmeit szaporítani. De valahányszor ez megtörtént, valahányszor egyik vagy másik állam oly vállalatot kezdeményezett, melyből nagy jövedelmekkel kecsegtette magát, mindig arra a szomorú meggyőződésre jutott, hogy a mely vállalatnál állami hatalmát nem gyakorolhatja, nem fejtheti ki, nem hogy a remélt nagy hasznot elérhette volna, hanem a legtöbb esetben jelentékeny veszteséget szenvedett.

Önkéntelenül felmerül az a kérdés, hogy mi az oka annak, hogy ez államok az ilynemű kereskedésben céljukat nem érték el, hanem kudarcot vallottak?

A felelet rá kézen fekvő. Nem azért szenved valamely állam az ilynemű vállalatokban, kereskedésben veszteséget, mintha nem volna az államnak elég nagy és olcsó forgó tőkéje; nem azért, mintha vállalatát nagy adók és közterhek súlyosbítanák; nem

azért, mintha mint kereskedő nem volna elég erélye, elég kitartása; nem azért, mintha a célba vett vállalat alanya rossz és a kereskedés céljainak meg nem felelő lett volna, — hanem egyszerűen csak azért, mert az állam nem lehet egyszersmind kereskedő, avagy üzér.

Az állam közegei, a kik az ily vállalat keresztülvitelét vezetik, nem önálló emberek, hanem paragrafusok szerint járnak el; nem a saját vagyonukkal, hanem az államéval rendelkeznek; nem gyakorolhatnak úgy, mint itthon, hatalmat, pressziót, hanem a versenyre vannak utalva. Az államhivatalnokok-, a hivatalok szervezeténél fogva, kötelesek előjáróiknak engedelmeskedni, az előírt rendeletekben, vagy külön utasításokban foglalt és részletesen körülírt teendőiket felelősség terhe alatt szigorúan végrehajtani és így kezük és akaratjuk kötve van, a rájuk bízott teendőket kötelességszerűen végrehajtják, nem tesznek se többet, se kevesebbet, nem törődve azzal, vájjon az államnak ez által kára, vagy haszna van-e. Minő más ezekkel szemben a kereskedő álláspontja. A kereskedő a saját vagyona felett a saját belátása szerint rendelkezik, érdekeit önállóan, idegen befolyásoktól menten vezeti és védelmezi, és ha kissé ügyes, szorgalmas és tapintatos, ha valami számító tehetséggel is bír, akkor a versenytéren okvetlenül győző marad

az előírt utasítások szerint kötelességet teljesítő és nem a saját érdekeit védelmező állami hivatalnokkal szemben.

A versenytéren több és különféle érdekek szoktak felmerülni, a melyeknek a magánember, a kereskedő, önállóságánál és függetlenségénél fogva, sokkal könnyebben megfelelehet és így sikert is könnyebben érhet el, mint a megfizetett hivatalnok. Az is köz-tudomású dolog, hogy az államok az ilv vállalatokat' aránylag igen nagy és gyakran behozhatatlan kiadá-sokkal üzik, minek következtében nagyon természetes, hogy a magánember, a ki szakmájában jártas, kitanult és az üzletág minden csínját-binját tapasztalásból ismerő kereskedő sokkal nagyobb sikert képes fel-mutatni, mint az állam közegei.

Ez állítások bizonyítására és támogatására szol-gálgjon például egy a török kormány által hasonló ügyben hozott okszerű és üdvös intézkedés. A török kormány az állam regiejével még saját birodalmán belül sem szokott üzérkedni, annál kevésbé bocsát-kozik a külfölddel ügyletekbe; pedig Törökországnak is igen jelentékeny és fontos a dohánytermelése és ma már ott is be van hozva a trafik. De a török kormány a kecsgetető, de bizonytalan nagy haszon helyett inkább a bizonyos és kisebb hasznot válasz-totta, a mit az a körülmény bizonyít legfényesebben,

viszonyítják, és a közel jövőben, mikor a mostani beváltási árak határideje lejár, a beváltási árakat a mostani alacsony búzaárfolyamhoz szabják és így egyharmaddal olcsóbb áron szerzik be a nyers anyagot.

Nemcsak lehetséges, de nagyon valószínű is, hogy a kormányt törvényjavaslatának megalkotásánál ilyféle indokok vezérelték, melyeknek nagyobbára a termelő látná kárát.

De ha a magas kincstár közegei és hivatalnokai tapasztalataikból azt következtették és azt észlelték, hogy a nagyban való dohány-export által tekintélyes és az állam háztartásában is számba jövő haszon érhető el, miért nem engedélyezték annak a nagyszámú folyamodónak a kincstár részére való dohánytermelést, a kik azt kérelmezték? Nem nagyítok, ha azt állítom, hogy Magyarország gazdaközönségének túlnyomó része hajlandó volna dohányt termelni; pedig a dohányt termelő mezőgazda évről-évre alig tud terményein túladni.

Vegyük csak sorba a kormány lehetséges indokait, melyek őt e törvény behozására bírják.

Az első és legszembeszökőbb az, hogy ha a kiviteli dohánykereskedőktől az export-engedélyt megvonja, megszabadul a versenytől és így készleteit annál biztosabban értékesítheti. Ha a kormány nem is találkozik konkurencziával, azért mindenesetre nagy

kérdés, hogy a dohányeladás könnyebben, kifogás és akadály nélkül lesz-e eszközölhető. A magas kormány közegei a külföldre eladott dohány átadásánál igen sok akadályba ütközhetnek, és pedig azon egyszerű oknál fogva, mert a kormánynak nincsen meg a külföldön a dohányátvevőknél szokásban levő és a mellékérdekek igényeinek kielégítésére szolgáló pénzalapja, és így az átadott árút, ha az a mintának megfelel is, sőt még ha azt felül is múlja, kifogásolni fogják. Ellenben a kereskedő, a ki önállóan rendelkezik saját vagyonával, könnyű szerrel elejét veszi az ilyféle akadályoknak.

A másik igen fontos vezérlő ok az lehet, hogy a kormány ily módon a nyers dohány árát szándékozik a lehetőségig leszorítani. Hogy ennek mily káros és életbevágó következményei lehetnének, talán nem is szükséges fejtegetnem, azt még a laikus is láthatja, hogy ez által dohánytermelésünk semmivé volna téve.

Ha a tervezett törvényjavaslat csakugyan életbe lép, akkor a kincstár nagy mennyiségű eladó dohánynyal rendelkezik, és a vételtől nem lesz kizárva sem a belföldi, sem a külföldi kereskedő, hacsak a dohányt export célra veszi meg. Megeshetik már most, hogy egyes belföldi dohánykereskedők, vagy több tagból álló konzorciumok saját nevük, vagy bármelyik kül-

földi cég neve alatt összevásárolják az eladó dohány nagy mennyiségét exportcélokra. Az illetők e dohánnyal a kormány még el nem adott dohánymennyiségét vagy a következő évi termését a külföldi piacokon állandóan sakkban tarthatják, ellene oly bórzebaisse-t csinálhatnak, hogy a kincstár kénytelen lesz dohányát az illetőknek több évre, és bizonyára azokra kedvező feltételek mellett, szerződésileg eladni. Ilyen, vagy hasonló esetekben a kincstár nem tehetne mást, mint a nyersanyag beváltási árát csökkenteni, minek ismét csak a termelő látná kárát. Ennek pedig az lenne a káros következménye, hogy a termelő nem minőségre, hanem kizárólag mennyiségre dolgoztatna.

Különféle, előre nem látható okoknál fogva az is megtörténhetik, hogy a kincstár meglevő nagy dohányszerkezelet nem fogy kellően, nem talál vevőre, hanem a raktárakban hever eladatlanul és ott marad a következő termésig. Ki fog ez által leginkább szenvedni? Ismét csak a dohánytermelő, mert a következő évekre csak sokkal kisebb területre kap a termesztésre engedélyt, mint az előző években és nagy áldozatokkal, fáradsággal, pénzzel és sok munka árán fentartott dohánytelepe üresen heverhet. Megtagadhatják tőle az engedélyt és minden valószínűség szerint meg is tagadják az engedély-ív e) pontjára való hivatkozással, melynek tartalma röviden a követ-

kező: «A kincstárnak szükségelt nyers anyaga elegendő lévén készleten, a folyamodó ennek következtében elutasítandó.».

Ha a kincstár képes lenne is huzamosabb ideig a külfölddel dacolni és a szokottnál magasabb árakat követel, akkor a külföldiek, a kik a magyar dohányt eddig se minősége, Hanem olcsósága kedvéért vásárolták, az úgynevezett «otaback-surrogatumok»-hoz fognak fordulni és ezzel a kivített tetemesen alá fogják szorítani azon mennyiségen alól, melyben a dohány a trafik behozatala óta is exportáltatott.

Hogy dohánykivitelünk eddigelé is némi virágzásnak örvendhetett, annak egyedül csak *a dohány érzkenysége* az indító oka. De ha a dohányt képesek lesznek olcsó móddal a tengeren való megromlástól megvédeni, a mi a tudomány és a találmányok óriási haladásánál rövid időn biztosra várható, akkor, tekintetbe véve, hogy Amerikában, Indiában és déli Oroszországban a dohánytermelés évről-évre nagyobb lendületet vesz, hogy mindinkább terjed és fokozódik, a magas kormány oly legyőzhetlen versenytársakkal áll majd szemben, melyek minden erejét megbénítják, melyekkel szemben okvetlenül kudarcot

1885-ben a kiviteli dohánykereskedők által exportált leveles dohány, a hivatalos statisztikai adatok nyomán a következő volt:

A pénzügyminisztérium 10,226 holdnyi területen engedélyezte a kivitelre való dohánytermelést és erről a területről az 1885-dik évben összesen 43,000 métermázsza dohány exportáltatott a külföldre. Átlag 15 irtban véve löl a beszerzési árt métermázsánként, a kivitt dohány értéke 645,000 irtot tesz ki. fia e dohányon, a mi mindenestre a maximumnak felel meg, LOO- 0-ot lehetett, mint tiszta hasznot, nyerni, akkor 1885-ben a tiszta nyereség összesen 645,000 irtot tett volna ki.

Ha az előző évek statisztikai adatait is ügyelembe vesszük, rögtön szemünkbe ötlük az az óriás mértékben való csökkenés, mely az utóbbi években dohánykivitelünkben beállott. Ezen nagy apadást főképp a következő két ok idézhette elő: Az első ok az, hogy dohányunk minősége évről-évre szembetűnően gyengült. A másik ok pedig az, hogy Amerikában, Oroszországban és Kelet-Indiában a dohánytermelés mindinkább fejlődik, lábrakap, és mint minden más európai terményt, úgy a dohányt is mind jobban leszorítja a külföldi piacokról. Ha a kormányok, úgy a korábbiak, mint a mostani, okszerű dohánypolitikát űztek volna és tennék azt most is, ha a beváltásnál a

minőségre fektették volna a fősúlyt, vagyis a kiválóan jó dohányt nem a közönséges, hanem magasabb áron váltották volna be, akkor a termelők is azon iparkodtak volna, hogy minél jobb mennyiségű dohányt termeljenek, akkor nem abban kulminált volna törekvésük, hogy minél több dohányt sikerüljön termelniük és akkor fenmaradt volna a magyar dohánynak *a magyar jólét korszakából keletkezett jó hírneve*, és ezzel egyidejűleg magasabb értéke is volna, mint a minő van ma. Sajnos azonban, a nagy hibát elkövették és dohányunk a külföldi piacokon megvetett, értéktelen. Ily módon a cél, melyet a magas magyar kormány maga elé tűzött, nehezen lesz elérve. Ámbár azt kell óhajtanom, hogy az az állítólagos óriási haszon, melyet a fennemlített ezégek ezen ágból elérnek, a magas kincstár javára essék.

A ki mindezeket hidegen mérlegelve tekintetbe veszi, az nem kecsegteti magát azzal, nem ábrándozik arról, mintha dohányunkra a külföldi piacokon nagy jövő várna, még abban az esetben sem, ha kormányunknak sikerülne a francia, olasz, vagy más kormányokkal oly szerződésre lépni, mely által azok szállítójává válnék.

Csakis egy feltétel alatt volna lehetséges dohányunknak és egyéb terményeinknek piacot teremteni és jövőt biztosítani, ha t. i. az európai államoknak

sikerülne együttesen egy oly modus vivendit kieszelni, mely arra képesítené őket, hogy az amerikai és indiai versenynyel dacolhassanak, hogy azt piaczaikról le-szorítsák, kizárják. Ez természetesen soha se lesz elérhető és az európai, nagyon megadóztatott termelők szomorú jövőnek nézhetnek eléje.

* * *

E szerény kis munkának épen séggel nem az a célja, hogy a dohány külkiviteli kereskedők érdekeit védelmezze, vagv előmozdítsa, mert egyrészt nem szorultak azok fogadatlan prókátorra vagy pártfogóra, másrészt meg elég éberen örködnek ők maguk a saját érdekeik fölött. E kereskedők amúgy is majdnem kizárólag dúsgazdag emberek, kiknek az országban nagy uradalmaik, a fővárosban fényes házaik vannak, kik számos részvénynyel, nagy készpénzkészlettel, majdnem határtalan hitellel rendelkeznek; — az általuk üzött dohány-külkiviteli kereskedésbe vagyonuknak alig számba jövő részét fektették be, mint lorgó-tőkét, és ha ez összeget más vállalatba volnának kénytelenek fektetni, könnyen lehetséges, hogy nagyobb jövedelmet, több hasznot húznának belőle. Ilyen kedvező vagyoni és társadalmi helyzetben nem kell, hogy sokat törődjenek pár szerény, szegény dohánytermelővel. Hogy az export-kereskedést mégis nagy kedvvel üzik, hogy

továbbra is fenn akarják tartani, annak oka nem lehet a határtalan pénzsomj, mert hisz az oly vagyon, a minővel ők rendelkeznek, ha csak tulajdonosuk nem tékozló, maga-magától nő, gyarapszik, hanem lehet az oka az, hogy a dohánynyal, e megkedvelt növényenyl való kereskedés, foglalkozás, mint hagyományos szokás szállott rájuk elődeikről, kik azt a szabad dohánykereskedés idejében, még a trafik behozatala előtt meghonosították és mint örökséget hagyták kegyeletes utódaikra, a mostani nemzedékre.

A dohány-exportkereskedés elvitázhatatlan, szemmel látható jótékony hatással volt úgy a nemzetgazdasátra, mint a szolid dohánytermelőre. Nemzetgazdasági előnyei közül ha már a jól égő anyagért a külföldről hazánkba befolyó tekintélyes összegtől el is tekintünk, nem mellőzhetjük azt a jelentékeny hasznot, melyet az által hajtott, hogy a temérdek vízármentesített területeken termett, és nem égő dohányért közvetlenül általa mily óriási összeg eredményezettetek melyet az exportkereskedők burnót és bagógyártásra értékesítettek a külföldön, holott itthon a kincstár e nem égő anyagot épen nem szereti beváltani. Igen jó, és néha megbecsülhetetlen hatással volt a termelőkre az exportkereskedésnek, illetve a fővárosi dohány kiviteli czégeknek amaz intézkedése is, hogy úgy a nagy, mint a kis-birtokosok és a bérlők is, kik a

kincstár részére való dohánytermelésre engedélyt nem kaptak, de minthogy földjük alkata és éghajlati viszonya őket a dohánytermelésre utalta, egyszerűen folyamodtak a külvitelre való termelés jogáért és azt könnyen, minden nehézség nélkül, meg is kapták.

Ilyen esetekben termésüket a fővárosi exportáló ezégeknek több évre előre eladták és ezek még a jónevű, szolid termelőnek minden biztosíték nélkül, olcsó kamatlábra kisebb-nagyobb összegeket előlegeztek, melyet a termelő részletenkint, az évi termésből törleszthetett. És ha a termelő mindenben megfelelt ama szerződésnek, mely közte és az exportkereskedő közt fennállott, akkor a szerződés lejártakor nemcsak hogy tetemesen felemelték a nyers dohány átlagárakat, hanem a termelő újból kaphatott jelentékeny összegű előlegeket. Hogy az ily tetszés szerinti részletekben, vagy nyersterményekben visszafizethető előlegek mily jótékony hatással vannak a gazdaemberre, arra talán nem kell sok szót vesztegetnünk.

Az is jó hatással volt a dohánytermelőkre, hogy rögtön, miután elvégezték a dohány-becsomózást, az exportáló kereskedők kívánatukra azonnal átvették termését. így a termelő nem volt kénytelen dohányját egész télen át raktáron tartani, tolvajok ellen őrizni, a megromlástól óvni és a mi a tődolog, nem

volt kénytelen a benne fekvő tőkét parlagon hevertetni.

Ha pedig, a mi semmiféle adás-vevési szerződésnél kizárva nincsen, a termelők és a fővárosi cégek között az átadás, illetve az átvevés körül differenciák merültek fel, akkor egyszerűen az összehívott három szakértő tagból álló, indifferens békebírószághoz fordultak, a mely ügyeiket legfőleg három nap alatt elintézte és az elintézést követő napon a dohányszállítás már meg is történhetett.

* * *

Ezek után csak ismételhetem azt, a mit fejtegetéseim elején is kijelentettem, hogy nem az a célom és feladatom, hogy az exportáló kereskedők érdekeit védelmezem, hanem igenis célom és morális kötelességem a mezőgazdák és dohánytermelő társaim érdekében aggodalmaimnak kifejezést adni és csekély erőmhöz mérten a dohánytermelést fenyegető veszélyekre rámutatni, és azok elhárítására minden tőlem telhetőt megtenni. Mert hogy a dohánytermelés hazánkban a trafik behozatala, vagyis mintegy harminczhat esztendő óta sülyedt és majdnem a tönkrejutás szélére jutott, hogy majdnem semmi figyelemben és védelemben sem részesült, hogy a dohánytermelést nem pártfogolták, nem védelmezték, nem iparkodtak

előmozdítani, annak legekleatásabb, legkézzelfoghatóbb bizonyítékát az 1885-iki országos kiállítás nyújtotta.

Szomorú, lesújtó kép volt ez.

Elszórtan, apró csomókban eldugva, minden áttekintés, minden csoportosítás nélkül, mint érték nélküli silányság, mint megvetett, hasznavehetetlen semmiség hevert ott a magyar dohány. Talán csaknem azt gondolta a kiállítás intézősége, hogy Magyarországnak, e nagyobbára termelő országnak dohánykiállítása árnyat vethetne a kiállítás pompájára, fényére? Vagy talán olyan csekély értéke és érdeme van ennek a növénynek, melyből az állam évenként milliókat zsebel be, hogy nem érdemelte meg azt, hogy rendezve, csoportosítva, egy tagban helyeztessék el?

Bizony ez a nemes növény, mely a termelőnek legbusásabban fizeti meg a ráfordított fáradságot, munkát, mely a kincstárnak a trafik behozatala óta 300-350 millió forint tiszta hasznot hajtott, megérdemelt volna egy szerény, önálló helyet a mezőgazdasági csarnokban. De a rendezőség, mely a külföldi magvakat és terményeket olyan pompásan tudta elhelyezni és rendezni, nem talált időt vagy helyet, a hol a dohányt legalább ug v helyezte volna el, hogy azt meg is lehessen nézni, hogy a termelő, ki dohányját kiállította, meg is találhassa azt, hogy összehasonlíthassa más vidékek terméseivel.

Senki se szólalt lel a dohánynak ezen méltatlan elhanyagolása és megvetése ellen, egyedül a «Budapesti Hírlap» 1885-iki, június 3-iki 151. számában említi azt fel futólagosan, de igen elmésen, ezeket mondva: «Ezt a mi szép dohányunkat így eldugni, ilyen szórványosan elhelyezni bűn! Igen, az alpesi kunyhót többre becsülték a rendezők, a tejszarnok edényeinek és sajtkészítőinek egész légiója jobb helyre jutott, mint a szerény dohány» stb.

«Istenem, istenem!» sóhajt a mi Ambrus kukásunk, «hát a mi dohányunkat hová tették; talán már el is pipálta a tekintetes Tisza Kálmán úr! Nem pipálta el, itt van a többi közt» stb.

A magyar ember vitéz, hősies a háborúban, szorgalmas munkás a békében. Naponta 16 órát is eldolgozik a tikkasztó, égető forróságban, mely az alföldi rónákon néha 42⁰R-re is emelkedik és még csak üdítő, jó friss vize sincsen, a melylyel munkaközben hűsíthetné magát. És daczára e munkásságának, szorgalmának, nem vergődhetik zöld ágra. A dohánytermelő például nemcsak hogy nem tulajdonosa termelésének, fáradsága eredményének, de még termelőnek se mondható, hanem csupán a termelés eszköze.

gyarmatos, a ki kénytelen a törvényszabta méltatlan helyzethez alkalmazkodni.

Nem azért hozom mindezeket fel, mintha izgatni akarnék, mintha a törvényes rend felforgatását célloz-nám, hanem számos évi tapasztalaton alapuló és a dohánytermelők érdekeit előmozdítani céllozó néhány intő szót akarok megkoczkáztatni.

Mindenek előtt óva intem dohánytermelő tár-saimat, hogy ne kövessék a pár tiszavidéki szédelgő és szerencsevadász által kezdeményezett állítólagos gazdasági reformokat, mert ezek nem helyzetünk ja-vítását céllozzák, hanem hirtelen nagy vagyonszerzésre törekednek, a minek az árát többszörösen kellene azután visszafizetnünk. Ez újítások felforgatnák ax évszázadok óta jónak bizonyult és helyes irányú intézkedéseket; nagy eredményeket iparkodnak fel-mutatni, de mindig a következő évek terméseinek rovására és kárára; és legnagyobb hibájuk abban rej-lik, hogy a mikor ily beteges eszméken alapuló gaz-dasági rendszert alkalmaznak, az általuk elért és esetleg a külföldi piacokon értékesített termények alkalmasak arra, hogy terményeinknek a jólét korszakából fenn-maradt hírnevét és vele együtt becsületünket és hite-lünket tönkre tegyék, megsemmisítsék. Már ma is érez-hető e rendszer káros hatása, már jóval lealacsonyította terményeink becsét és jelentékeny anyagi károkat oko-

zott és mind ez még nagy mérvben fokozódik, ha a ter. de rendszer terjedésének még idejében gátot nem vetünk.

Csak röviden, pár fő hibáját akarom a beteges gazdasági rendszernek felsorolni mert ha valamennyire kiterjeszkednék, erről magáról vaskos kötetet kellene írnom.

Ezek elseje, hogy azok a termelők, a kik a rendszert elfogadják, a talajt erején felül kizsákmányolva, felcsigázott túltermésre törekednek és ezáltal évekre megfosztják a termőföldet termőképességétől, meddővé teszik azt és a későbbi években sokszorosan visszafizetik jogtalan zsákmányukat.

A második fő hiba abban rejlik, hogy az új rendszer követői semmi figyelmet sem fordítanak a talaj megválasztására, nem veszik tekintetbe annak termőképességét és nagyobbára majdnem teljesen elhanyagolják a dohánynövény által megkívánt okszerű előművelést.

E helyen szükségesnek tartom megjegyezni, hogy ezzel nem azt mondtam, hogy árvízmentesített területeken ne termesztünk dohányt. Ha komoly gondolkodású mezőgazda tanulmányozza, alapos vizsgálat tárgyává teszi az árvízmentesített területek talajviszonyait, ha figyelemmel kíséri a rajtuk termelt növények fejlődését, akkor kell hogy arra a meggyőződésre jusson, hogy az ily területek főképp a

dohánytermelésre hivatják. Az természetes és kézen-
tekvő dolog, hogy az ily talajban kalászos növényeket
termelni nem lehet, mert ezeket elnyomja, fejlődé-
sükben gátolja az óriási mérvben fellépni szokott gaz.
Hogy az árvízmentesített területeken kalászos nö-
vényeket is lehessen termelni, szükséges azokon leg-
alább egy-két évig kapás-növényeket termelni. Az
ilyen talajban való termelésre csak két alkalmas ka-
pás-növény van, s ezek: a kukoricza és a dohány.
De mivel a kukoriczára feles vállalkozó nem akad,
mivel azt majorságilag termelni lehetetlen, azért úgy
a nagybirtokosok, mint azok bérlői, hogy e terüle-
teket hasznosíthassák és a kalászos növények terme-
lésére előkészítsék, utalva vannak a másik kapás-növény,
a dohány termelésére.

Igaz ugyan, hogy az ilyen árvízmentesített terü-
leteken termelt dohány nem valami jó minőségű és
nem ég, s azért a kormány beváltó hivatalai nem
szívesen fogadják azt, annál inkább sem, mert a kül-
földre való eladás sem sikerült a kincstárnak. Ezért
— hallomás szerint — szándékában van a kormánynak
az árvízmentesített területeken való dohánytermelést
betiltani. A kiviteli dohánykereskedőknek e tekintetben,
ismétlem, nagy érdemük volt, mert ők szerződéseikhez
híven, minden akadékoskodás nélkül beváltották az
ilyen nem égő dohányt is a rendes áron, és azt

burnótnak vagy bagónak eladták és értékesítették. Jelentékeny összegek folytak ilv módon be az országba a külföldről oly anyagért, mely itthon igen bajosan lett volna értékesíthető.

Ha tehát csakugyan igazat beszél a fáma, ha a magas kormány csakugyan meg akarja az árvízmentesített területek tulajdonosaitól és bérlőitől a dohánytermelési engedélyt vonni, akkor e földek legfeljebb 3-5 év alatt teljesen hasznavehetetlenekké válnak, rajtuk az ászát annyira elhatalmasodik, hogy még mint legelőket is alig lehet azokat használni. Hogy azután miből fizetik az illetők a nagy adót, a drága munkaerőt, miből fogják a védgátak és az épületek fentartási költségeit fedezni, miből fizetik a bérlők a hasznobért, miből kapják be forgótókéjük kamatját, a tulajdonosok pedig miből kapják be fekvő-birtokaik értékének amúgy is igen csekély száztólját? — annak a jó Isten a megmondhatója.

Szerény nézetem szerint meg kellene az ily területeken (melyek más czélokra teljesen alkalmatlanok és a melyekre nézve ránk közömbös volna, akár víz borítja el azokat, akár az ászát teszi hasznavehetlenné) a dohánytermelést engedni, de azzal a kikötéssel, hogy az ily dohány, ne mint eddig «tiszai pipadohány» név alatt, hanem mint *réti* «árvízmentesített területeken termelt és nem égő dohány» hozassék forgalomba.

Az ily dohányt azután felesleges volna válogatni, simítani, hanem egyszerűen összecsomagolva kellene rendeltetése helyére juttatni. Hanem szikes földeken, vagy oly területeken, melyek sok talajvízzel bírnak, magam sem tartom megengedhetőnek vagy ajánlatosnak, hogy azokon dohány termeltessék.

A harmadik fő kinövése az okszerűtlen és káros hatásokkal bíró helytelen gazdasági újításoknak, hogy hatásuk alatt manapság divattá vált az éretlen gyümölcs leszedése. A dohánytermelők egy része szintén utánozza e rossz és ártalmas divatot és éretlenül töreti le a dohányleveleket. Hiábavalók, a pusztában elhangzó szavak a kincstár közegeinek, a «Magyar Dohány Újság»-nak, részben más gazdasági szaklapoknak és végül helyenkint a vándor tanároknak figyelmeztetései, intései. A dohánytermelők nagyjából nem hallgatnak e jóakarató figyelmeztetésekre, hanem egészen a feles dohánynosokra bízzák termésüket. Ezek pedig, hogy mihamarább végezzenek teendőikkel, ráfognak a dohányra, hogy már érett és sorba törik le. A jelentésekben pedig évről évre mind sűrűbben emeltetik a panasz a levelek általános éretlenségéről. Igaz ugyan, hogy többször megtörtént és megtörténik ezután is, hogy egyik-másik termelőnél hébe-korba egy kis partié félig érett levél. De hogy ez évről-évre ismétlődik, hogy egész nagy tö-

megek éretlenek, az azt árulja el, hogy a termelőknél a dívó helytelen újítások kezdenek lábra kapni.

Volnának még számos kifogásaim ez új rendszer ellen, de nem az volt célom, hogy ez ellen küzdjek, és az, a mit eddig felhoztam, magában is untig elég, hogy e rendszer tarthatatlanságát bizonyítsa.

Visszatérve eredeti tárgyamhoz, szükségesnek tartom az alább közölt hivatalos statisztikai adatokat telhozni annak bizonyítására, hogy nálunk a dohány minősége és vele egybekötve a dohánykülvitel is, az utóbbi években mily óriási hanyatlásnak indult.

Behozott Magyarországra 1885-ben: nyers dohány 20,047-95 mm. 2.004,795 Irt értékben; dohánygyártmányok (szivarok, szivarkák, vágott dohány, burót) behozattak ugyanazon idő alatt: 4982'13 mm. 9.964,260 frt értékben. Tehát az 1885-ik évben az összes dohánybehozatal volt: 2 5,000⁰⁸ mm. 11.969,055 frt értékben.

Ugyancsak az 1885-ik évben a dohánykivitel volt: nyers dohányban: 225,226-70111111.6.756,701 frt értékben; dohány-gyártmányokban pedig: 15 30-98 mm. 612,392 frt értékben. Tehát összes kivitelünk az 1885-ik évben volt: 226,757'68 mm. 7.369,193 Irt értékben.

E reánk nézve nagyon szomorú adatok fennen

hirdetik, hogy mily csekély értékűvé vált mostani dohánytermésünk a gyenge minőség következtében. Világosan látható, hogy kevés pénzért mily óriási mennyiségű terményt adunk el a külföldnek és hogy kevés árúért mily roppant nagy összegeket kell kiadnunk. A külföldön dohányunk ára évről-évre rohamosan apad, és daczára ez árapadásnak, a vevők mind jobban tartózkodnak a magyar dohány vásárlásától, holott még a jólétkorszakban a magyar dohány, kiváló minősége következtében, kedvelt' és keresett kereskedelmi cikk volt. Nem egészen az amerikai konkurrenzia nyomja el dohánykereskedelmünket, hanem dohányunk rossz minősége; mert ha fokozatosan gyengülő kvalitásokat exportálunk, annak még a tengerentúli verseny nélkül sem volna kelendősege, jövője. A rossz árú a kereskedőnek vagy a gyárosnak a nagy áldozatokkal felemelt és nem csekély fentartási költségeket okozó épületeit csak úgy veszi igénybe, mint a jó árú, s e mellett nem hogy a befektetési tőke kamatjait, az árú gondozására tett kiadásokat, s a forgó tőke kamatjait fedezné, hanem az éretlen és rossz minőségű dohány könnyen romlik meg és rothad el és így még károkat is okoz. Természetes, hogy ily körülmények között a kereskedő őrizkedni fog ily árúkat vásárolni, hanem keres más beszerzési forrást, a hol jó minőségű árút is kaphat.

A trafiknak hazánkba való behozatala dohánytermelésünkben és kereskedésünkben éles válaszfalat képez. Ha az utána következő 36 éves korszakot, melyet helyesen papír- és füstkorszaknak nevezhetünk (1851-1886) az előtte való 36 éves felejthetetlen, magyar jóléti korszakkal (1814-1850) összehasonlítjuk, igen feltűnő differenciákat találunk.

A trafik behozatala előtt a vevő, akár fogyasztó, akár kereskedő vagy gyáros volt, nem törődött azzal, hogy a dohány miképp van osztályozva, vagy milyen a durva levél nagysága, hanem kizárólag a nyers anyag minőségére fektette a fősúlyt az ár megszabásánál. Így a termelő, a szabad verseny folytán, kénytelen volt jó minőségre, finom anyagra törekedni. Hogy ennek következtében mily óriási árkülönbségek mutatkoztak az egy és ugyanazon határban különböző termelők által termelt dohány értékesítésénél, arra legyen szabad egy érdekes példát felhoznom.

Néhai Tóth István a fentemlített jóléti korszaknak tudományosan képzett embere volt, a ki miután Pándon a köztisztelőben álló Szilassy-családnál több évig nevelősködött és egy kis tőkét megtakarított, a Tisza mentén a tiszaroffi határban egy kisebbszerű birtokot bérelt és dohánytermelő lett. Daczára a számos versenytársnak, jeles terményei már pár évvel letelepedése után jó hírnévre tettek szert országszerte

és nagy kelendőséggel bírtak. Fogyasztó közönsége nagyobbára táblabírákból állott és még ma is van, a ki bizonyíthatná, hogy a ki a Tóth István dohányából akart pipálni, annak évekkkel előre kellett a dohányt megrendelni és kifizetni és csak mikor a jegyzékben rá került a sor, akkor kapta meg évekkkel előbb megvett dohányát. Az árkülönbözetet pedig legjobban jellemzi egy tisztességben megőszült, kilenczven esztendő s földbirtokos s volt táblabíró, ki maga is szítt a Tóth István dohányából, állítása, mely szerint a Tóth István tiszaroffi dohányának bécsi mázsája 300 húszasért, vagy 100 pengő forintért kelt (a mi 105 osztr. ért. forintnak felel meg), míg ugyanazon határ termelői csak 6-8 írtjával tudták dohányukat eladni, tehát 12 —16-szorta olcsóbban. A trafik behozatalakor Tóth István felhagyott a dohánytermeléssel, tekintélyes vagyonával Pestre ment, a hol mint ügynök szegényen, nyomorban balt meg a hatvanas évek végén.

Lássuk ezzel szemben, mi történt a trafik korszakában. Az 1851-dik évben a szabad dohánytermelést és eladást, a szabad dohányipart és kereskedést, a szabad dohányélvezést betiltották és vele behozták hazánkban a trafikot. Ettől a naptól kezdődik a dohány gyászos korszaka, ez a nap temette el a magyar jólét korszakát.

Ugyanakkor a bécsi lapok nagy garral hirdették, hogy most már boldog lesz a magyar, mert élvezni fogja: a Kultur, a Civilisation, az Ordnung, a Bildung jótékony hatásait; minden organizálva, reformálva lesz. Úgy évtizeddel később a magyar lapok ujjongtak, hogy az államvasutak hálózatának kiépítésével mennyivel lesz a nép terhein könnyítve. Bekövetkezett mind a kettő. Bevonult a kultúra, a civilizáció, lett Ordnung és Bildung, kiépültek a vasutak; de a jólét nem következett be, a terhek nem könnyebbültek, most is nyögve hordja azokat a magyar, majd hogy le nem roskad alattuk.

Most ismét reformálnak, államosítanak. Ismét lenyes eredményekkel kecsegtetnek a dohány-külviviteli" kereskedés államosításával. Csakhogy mi már nem tudunk hinni, bízni, mi félünk és idegenkedünk e reformoktól, mert meg vagyunk győződve, hogy káros utóhatással lesznek reánk.

Nem reformokat várunk mi a kormánytól, hanem egészséges és észszerű dohánypolitikát. Hoz pedig egyszerűen abból állana, hogy a beváltó-hivatalok közegeit ne kössék annyira a táblákhoz, ne az előírt osztályozást és a dohánylevelek nagyságát vizsgálják oly pedáns pontossággal, hanem igenis a nyers anyag minőségét és finomságát, és e szerint fizessék meg a termelőnek terményét. Ily méltányos és igazságos el-

járással azt érik el, hogy a termelő iparkodni fog lehetőleg jó minőségű dohányt előállítani. Jó hatása lenne továbbá annak is, ha nem egy, hanem 1-5 esztendőre adnák ki a dohánytermelési engedélyeket.

Azután ne szabják, ne viszonyítsák a dohány árát a gabonaárakhoz, mert ezeknek egymáshoz semmi közük; a gabona ára semmiféle befolyással és összefüggéssel nincs a dohány minőségével.

Szóval ha reformálni, javítani, újítani akarnak, változtassanak azon, a mi rossz és ne azon, a mi jó. A dohánybeváltási rendszer rászorult a reformra, mert azt e gyászos korszaknak elején többnyire járatlan, idegen érdekeket szolgáló, bürokratikus elemek teremtették meg és az nem praktikus elveken alapú és nem is vezethet jó eredményre. Arra nézzenek a beváltásnál, hogy mit termelt a termelő, az pedig, hogy miként termeljen, hogyan kezeljen, az a termelő dolga és feladata.

Ha a kincstár azután jó anyaggal rendelkeznék, akkor annak értékesítése is könnyebbé válnék és a fogyasztó közönség is élvezetet találna drága pénzért. Azután buzdítólag hatnának ilv eljárás által a termelőre is, ki minden erejéből oda törekednék, hogy minél jobb minőségű dohányt termeljen, jól tudva, hogy ez által nemcsak megbecsülik törekvéseit, hanem meg is jutalmazza fáradozásait. A dohánytermelés

annak jólét-korszakában a közvagyonosodásnak egyik fő tényezője volt; miért ne lehetne az most is? Ha a kormány a dohányügyet emelő tényezőket összhangéba hozná, ha oly eljárást követne, a mely hazánkban régebben okszerűnek, jónak és cél ravezetőnek bizonyult, szóval ha észszerű, egészséges dohánypolitikát űzne és nem olyat, mely idegen érdekeket véd és oltalmaz, akkor a termelőben is felébredne az öntudat, iparkodnék okszerű eljárással termelni dohányt és nem nyújtana segédkezet ahhoz, hogy dohányunk régi jó hírnevét sírba döntsék.

Ha dohányügyünk ekkép rendezve volna, biztos reményem, szilárd meggyőződés, hogy mind a kincstár, mind a termelők igényei ki lennének elégítve, hogy dohányunk újra visszanyerné jó hírnevét, hogy a külföldön magasabb árakat sikerülne elérnünk és talán a tengerentúli versenyt is sikerülne megbénítanunk.

* * *

Hazánk igen sok helye minden tekintetben alkalmas a dohánytermelésre. Az Eszéktől Monokig egyenesen képzelt vonalnak olyan éghajlati viszonyai vannak, hogy a dohánytermelésre ennél alkalmasabbat az egész világon nem találunk. Másodrangú bár, de szintén igen alkalmas a Balassa-Gyarmattól Ipolysághon, Léván, Bars és Nyitra vármegyéken át Komárom északi

részén Sopron felé vezető vonal. És ilyen talaj és éghajlati vonal számos van az országban, a hol egykor híres minőségű dohányt termeltek. Békés és más vármegyék terményei a legkitűnőbb szivarspeczialitásanyagot nyújtották, mely a mostani tengerentúli szivarok anyagát sok tekintetben felülmúlta. A jólét-korszakban készített Gschvindt- és Tuchs-féle egvpengő krajczáros szent-andrási szivarokat még most, 36 év után, is emlegetik azok, a kik élvezték. Torontál és Bács vármegyék a legfinomabb cigarettedohányt termelték. Pestmegyének a Duna és Tisza közötti részén termelt dohány a párisiak kedvelt czikke volt. Ipolyságban Ságbi Tóni, a jeles zeneszerző s zenész, Bihari volt tanítványa, kitűnő sárga burnót készítésével is növelte hírnevét. Az ismert kitűnő fajú erdélyi és kerti dohányokat talán felesleges is emlegetnem.

Mennyire megváltozott minden a tralik behozatala után. A beváltásnál nem az anyag minőségét, hanem kizárólag csak a klasszisokat vették figyelembe és ezeket is igyekeztek a hivatalnokok, csupa buzgalomból, meg mert nem értettek hozzá, lehetőleg leszorítani. íis ez ítélet ellen nem volt apelláta. Természetes tehát, hogy a termelő ezután nem minőségre, hanem mennyiségre dolgoztatott és így a minőség évről-évre mind gyengébb lett.

És mi ennek az oka? A rossz rendszer a beváltásnál, a rossz rendszer a termelésnél.

Már a rómaiak idejében úzussá vált a három évi vetés-forgás és ez hazánkban majd ezeréves korszakon át — kivéven a háborús időket — úgy az alldiális, mint az urbariális területeken jónak és okszerűnek bizonyult és uralta a mezőgazdaságot az ötvenes évek elejéig. Ekkor a gazdasági reformátorok e rendszert rossznak találták és helyette más gazdasági rendszereket hoztak be, melyek időjárával az ország legnagyobb részében rablógazdasággá fajulván, a földeket kizsákmányolták, azokat ősi termo erejüktől megfosztották és csaknem teljesen meddővé tették. K rendszerek mindinkább lábra kapnak, és azzal ki sem törődik, hogy ilyen abnormális viszonyok következtében milyen sorsuk lesz a jövő nemzedékeknek. Azokra termő erejétől megfosztott föld, feltört mezők, kipusztított marhaállomány jut örökségkép, és ezeken kívül rájuk szállnak a temérdek állami, községi és magánadósságok, elviselhetetlen közterhek, gyakori elemi csapások, drága munkaerő és fölül rá a termények rossz ára és kelete. Ezek a viszonyok a részünkről elátkozandó jelen korszakban már tönkre tettek pár százezer földbirtokos-családot, vagy egy millió munkásnak és 50-60 ezer székely leánynak vándorbotot nyomtak kezébe és kivándorlásra kényszerítették

őket, és ha gyorsan és gyökeresen nem segítünk, talán sírba temetik a még fennálló tengődést is Magyarországon. Ezek meggátlásához, javításához akartam csekély erőmhöz mérten hozzájárulni és ha szavaim visszhangra találnak, ha bármi csekély eredményt érnek el, gazdag jutalma lesz fáradságomnak.

* * *

Befejezésül még egy kérést intézek- dohánytermelő társaimhoz!

Vegyék fontolóra ezt a komoly ügyet; tömörüljenek városokint, megyéinkint; tartsanak értekezleteket, gyűléseket; intézzenek a megyék útján feliratokat az országgyűléshez; forduljanak a kormányhoz és kérjék, hogy a jövőre észszerűbb, egészségesebb dohánypolitikát üzzön; hogy a régi magyar, okszerű termelési eljárást a mai viszonyokhoz mérten terelje vissza; hogy a dohány-külviteli kereskedelmet ne államosítsa; és végül, hogy a termőföldet törvény útján óvja meg a kizsákmányolás, a kizsárlás ellen.

És végül arra kérem hazám minden lelkes fiát, hogy ezt a mi szegény, elhanyagolt, rosszul kezelt, már a tönk szélére juttatott dohányügyünket vegye pártfogásába és hassunk oda egyesült erővel, hogy a

jólét-korszakban dohányunknak szerzett jó hírneve s vele egybekötve anyagi jólétünk ha már el nem éretik, legalább lehetőleg közelíttessék meg.

Végszó gyanánt bátor vagyok dohánytermelő és mezőgazda társaimhoz fenti kérésemet ismételni, miszerint indítványomat elfogadni szíveskedjenek s figyelembe vegyék az általam felhozott s reánk nézve oly lesújtó viszonyokat, melyekből világosan látható, hogy az utolsó állomásnál vagyunk s — bár tévedjek az elmállás küszöbéhez közeledünk, a midőn ezen árvaságban akaratlanul is azon sóhaj tör ki keblünkből:

Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga!?

Kelt Irsa pestmegyei községhez tartozó Pusztamike-Budán, u. p. Alberti-Irsa,. 1886-ik évi június i 5-án.

Bem József.